

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Сандрачук А. А.

Розглянуто деякі особливості тактики проведення обшуку, зокрема групового обшуку, при досудовому розслідуванні торгівлі людьми, визначено поняття обшуку, підстави, розкриті окремі питання підготовки та проведення обшуку.

Ключові слова: обшук, тактика, груповий, торгівля людьми.

Рассмотрены некоторые особенности тактики проведения обыска, отдельно группового обыска, определено понятие обыска, основания, раскрыты отдельные вопросы подготовки и проведения обыска.

Ключевые слова: обыск, тактика, групповой, торговля людьми.

Some features of the tactics of the search, a separate search group, defined the concept of a search, the grounds are disclosed certain issues of preparation and holding of the search.

Keywords: search, tactics, group, human trafficking.

Світова глобалізація та нерівномірність соціально-економічного розвитку окремих регіонів світу спричинили поширення наприкінці ХХ ст. торгівлі людьми. Спостерігається створення і функціонування в країнах Європи та Азії різних за своєю спрямованістю, структурою й масштабами впливу на економіку та суспільство загалом злочинних формувань, що нерідко створюють цілісні мережеві системи, які здійснюють протиправну діяльність з метою незаконного отримання надприбутків. За оцінками експертів ООН, цей вид злочину посідає третє місце за рівнем прибутковості після торгівлі наркотиками та зброєю. За деякими експертними оцінками, у світовому масштабі злочинні угруповання отримують понад 30 мільярдів доларів щорічно від експлуатації жертв торгівлі людьми.

Для України проблема торгівлі людьми в її сучасному розумінні постала після розпаду СРСР. Сукупність соціально-економічних умов, специфіка географічного положення призвели до того, що Україна є країною-донором, країною транзиту та останнім часом країною призначення «живого товару».

Як злочин міжнародного характеру торгівлю людьми вивчали І.П. Бліщенко, Л.Н. Галенська, О.Г. Горбунова, В.О. Іващенко, Д.В. Ільман, Н.І. Карпачова, І.І. Карпець, К.Б. Левченко, І.І. Лукашук, В.М. Набока, В.В. Неволя, А.В. Наумов, В.П. Панов, Ю.О. Решетов. Про торгівлю людьми транснаціональними злочинними групами писали в наукових працях Г.О. Зорін, В.Є. Емінов, В.І. Куліков, Б.В. Лизогуб, В.В. Лунєєв, А.С. Овчинський, В.С. Овчинський, С.С. Овчинський, М.П. Яблоков.

Аналіз слідчої практики свідчить, що розслідування торгівлі людьми в Україні пов'язане з низкою серйозних труднощів, до яких належать: неадекватне фінансування діяльності правоохоронних органів у галузі боротьби з торгівлею людьми, неадекватна законодавча база, недостатнє міжвідомче співробітництво на національному та міжнародному рівнях і відсутність пропозицій для покращення діяльності по боротьбі з цими злочинами.

Деякі особливості існують і при проведенні такої слідчої (розшукової) дії, як обшук, які ми розглянемо.

Пошук об'єктів протиправної діяльності та осіб, причетних до вчинення злочинів - це досить трудомісткий процес, що вимагає спеціальних теоретичних знань, значної кількості часу, фахової підготовленості, уміння на практиці застосовувати складні програмні апаратно-технічні засоби тощо. Вдало висловив свою думку стосовно цього питання В.Г. Гончаренко: «Неспростовною істиною є твердження, що лише за наявності добре обґрунтованої і глибокої теорії може бути належна практика, ефективна діяльність людини у певній галузі» [1, 3].

Потрібно зазначити, що обшук - одна з найважливіших першочергових слідчих (розшукових) дій, яка регламентується кримінально-процесуальним законом (ст. 234 КПК України) та проводиться з метою виявлення й фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Його результати значною мірою визначають повноту та ефективність процесу доказування торгівлі людьми.

Для проведення обшуку слідчий звертається за погодженням до прокурора або прокурор - до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про:

- 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- 2) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання;
- 3) правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 4) підстави для обшуку;
- 5) житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку;
- 6) особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться;
- 7) речі, документи або осіб, яких планується відшукати.

До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, у рамках якого подається клопотання.

Метою проведення обшуку при досудовому розслідуванні торгівлі людьми є виявлення й вилучення предметів і документів, що мають доказове значення. Це передусім трудові договори (контракти) з потерпілими та іншими особами, боргові розписки, закордонні та громадянські паспорти потерпілих та інших осіб тощо, а також інші предмети, що можуть служити речовими доказами й будуть використані для встановлення істини під час досудового розслідування.

Крім того, під час обшуку підлягають вилученню

© А.А. Сандрачук, 2015

предмети, що не мають безпосереднього відношення до вчинення торгівлі людьми, але характеризують особу торгівця і його діяльність. Це можуть бути предмети, які вилучені з цивільного обороту або які зберігаються без належного дозволу (зброя, наркотичні засоби та ін.), а також предмети та цінності, нажиті злочинним шляхом.

До проведення обшуку необхідно зібрати орієнтуючу інформацію, яка містить:

1) інформацію щодо приміщення, його розташування, особливості підходів, входів, виходів, якщо завдання обшуку – обшук приміщення;

2) інформацію про особу, яку обшуковують, що дозволяє слідчому одержати уявлення про особу в плані, який цікавить слідчого, тобто в плані оцінок професійних та інтелектуальних рис особи, які можуть бути використані для приховування об'єктів, які необхідно відшукати. З'ясування даних про особу стосовно характеристик, які важливі для обшуку, виявляється в зборі інформації про: 1) професію особи; 2) її звички; 3) захоплення; 4) коло друзів і родичів; 5) антипатії і симпатії; 6) можливості приховування в службових та інших приміщеннях [2, 35-37].

Можливо зазначити, що майже всі злочини, пов'язані з торгівлею людьми, вчиняються групами осіб, що орієнтовані на тривалу злочинну діяльність. Обшук в осіб, що входять в таку групу, необхідно проводити одночасно, з тією метою, щоб злочинці не могли попередити один одного про проведення обшуку й завдяки цьому виключити знищення речових доказів.

Зважаючи на викладене, при досудовому розслідуванні торгівлі людьми існує необхідність проведення серії обшуків. Такі обшуки отримали назву групових [3, 265; 4, 103]. Проведення групових обшуків дає ефективний результат при досудовому розслідуванні торгівлі людьми, вчиненої організованою злочинною групою. У процесі підготовки групового обшуку варто передбачити засоби зв'язку між учасниками, єдине керівництво і єдиний план його проведення, порядок обміну інформацією, а також і те, що ці обшуки повинні проводитися в той самий день і в той самий час. Плануючи груповий обшук, доречно використовувати оперативні дані й скласти схему злочинних зв'язків, а також схему родинних зв'язків осіб, яких обшуковують [5, 129]. Якщо планується затримання осіб, які обшуковуються, заздалегідь варто передбачити, як буде проходити затримання, які заходи варто прийняти для уникнення спілкування затриманих між собою й де вони будуть розміщені [6, 225].

Обшук переважно проводиться в ситуації тактичного ризику, коли допускається вірогідність настання негативних наслідків. Прийняття рішення про проведення обшуку пов'язано з достатніми підставами, які має слідчий, з даними, що дозволяють висунути підстави, що в якомусь приміщенні або в якійсь особі знаходяться документи, предмети й цінності, здобуті злочинним шляхом. Фактичні дані, які дозволяють висунути припущення, мають вірогідний характер.

При проведенні обшуку тактичний ризик знаходить своє виявлення й у виборі часу проведення обшуку. Передчасність обшуку призводить до того, що відсутні необхідні дані про предмети обшуку, місце майбутнього обшуку, особу, яку необхідно обшукати, вірогідні способи приховування. Зволікання з проведенням обшуку ставить під сумнів його несподіваність і може призвести до того, що розшукувані предмети будуть вилучені з місця майбутнього обшуку або знищені [7, 119]. У зв'язку з цим обшуки в підозрюваних осіб у вчиненні шахрайства

з фінансовими ресурсами повинні бути проведені одразу ж після порушення кримінальної справи, щоб виключити можливість втрати доказів.

Однією з невід'ємних тактичних вимог успіху проведення обшуку виступає його раптовість [8, 175]. Це визначення повною мірою відноситься і до тактичних вимог проведення групового обшуку при досудовому розслідуванні торгівлі людьми. Слідчий (прокурор) повністю відповідає за законне і своєчасне проведення слідчих (розшукових) дій. Тому при розслідуванні торгівлі людьми в ситуаціях, коли особа підозрюваного встановлена до його затримання, проведення обшуків рекомендується планувати одночасно із затриманням, що дозволить використати фактор раптовості й допоможе виявленню важливих доказів. Якщо дані стосовно підозрюваних у вчиненні торгівлі людьми отримані тільки після їх затримання, насамперед слід вжити заходів по встановленню місця постійного чи тимчасового проживання (роботи) осіб, їх співучасників, знайомих і родичів, після чого невідкладно і по можливості одночасно організувати проведення там обшуків.

Не можна не звернути увагу на певні особливості обшуку, з урахуванням можливості використання злочинцями комп'ютерної техніки, зокрема й електронної пошти через мережу Інтернет, під час обшуків обов'язково з'ясовується наявність у підозрюваних комп'ютерів, відповідних засобів зв'язку. До того ж у пам'яті комп'ютерів можуть зберігатися й інші дані, що стосуються злочинної діяльності, зокрема облік жінок (чоловіків, дітей), отриманих за їх продаж грошей і т. ін., тому особливу увагу слідчий має звернути на дотримання правил вилучення комп'ютерної техніки. Для проведення такого вилучення рекомендується запрошувати спеціаліста з обчислювальної техніки. Насамперед слід ужити заходів щодо забезпечення збереження інформації в комп'ютері та на магнітних носіях. Вилучати треба всі комп'ютери, які є на місці обшуку. Комп'ютер опечатають шляхом накладення на роз'єм живлення (що міститься на задній панелі системного блоку) аркуша паперу з приклеюванням його країв на бокових стінках комп'ютера. На цьому аркуші паперу підписуються слідчий, поняті та власник комп'ютера або представник організації. Упаковувати їх краще в картонну коробку або ящик [9, 155-158].

Підводячи підсумки, зазначимо, що якісне та своєчасне проведення обшуку сприяє ефективному досудовому розслідуванню кримінального провадження.

Література

1. Гончаренко В.Г. Теорія криміналістики і адвокатська практика / В.Г. Гончаренко. - Адвокат. - 2003. - № 2 (35). - С. 3-6.
2. Коновалова В.Е. Обыск: тактика и психология / В.Е. Коновалова, В.Ю. Шепитько. - Харьков: Гриф, 1997. - 80 с.
3. Криминалистика: учебник для вузов / Под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. - М.: Высшая школа, 1994. - 528 с.
4. Хмыров А.А. Расследование хищений государственного и общественного имущества: учеб. пособие / А.А. Хмыров - для студентов ВЮЗИ. - М.: Всесоюз. юрид. заочн. ин-т, 1970. - 172 с.
5. Криминалистика: учебник / Под ред. Р.С. Белкина, И.М. Лузгина. - М.: РИО Акад. МВД СССР, 1980. - Т. 2. - 507 с.
6. Денисюк С. Проблеми тактики обшуку в сучасних

умовах боротьби з організованою злочинністю / С. Денисюк - Вісн. Акад. правових наук України. - 1999. - № 1. - С. 224-227.

7. Герасименко А. Ю. Подготовка к обыску: прогнозирование и тактический риск / А. Ю. Герасименко - Проблемы соц. законности. - 1991. - Вып. 26. - С. 115-120.

8. Белкин Р. С. Очерки криминалистической тактики: учеб. пособие / Р. С. Белкин. - Волгоград: ВСШ МВД РФ, 1993. - 200 с.

9. Вехов В. Б. Компьютерные преступления: способы

совершения и раскрытия / Под. ред. акад. Б. П. Смагоринского. - М.: Право и закон, 1996. - 182 с.

Сандрачук А. А.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
ОДУВС
Надійшла до редакції: 07.05.2015

УДК 343.98.06

ОСНОВНІ СТАДІЇ ТА ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

У статті автор аналізує наукові праці вчених, які торкаються питання стадій і функцій криміналістичного прогнозування. На їх основі визначено власний перелік етапів, які містять визначені стадії криміналістичного прогнозування, а також сформовано основні функції криміналістичного прогнозування, які є допоміжним елементом у слідчій (розшуковій) діяльності.

Ключові слова: криміналістичне прогнозування, слідчий, стадії, функції.

В статье автор анализирует научные работы ученых, которые затрагивают вопросы стадий и функций криминалистического прогнозирования. На их основе определены собственный перечень этапов, которые содержат определенные стадии криминалистического прогнозирования, а также сформированы основные функции криминалистического прогнозирования, которые являются вспомогательным элементом в следственной (розыскной) деятельности.

Ключевые слова: криминалистическое прогнозирование, следователь, стадии, функции.

The article analyzes the scientific work of scientists who question affecting stages and functions forensic forecasting. On this basis, a list of your own steps that include step by forensic forecasting, and formed the basic functions of forensic forecasting, which is a subsidiary element in investigative (detective) activity.

Keywords: forensic prediction, the investigator, the stage function.

Процес розслідування злочинів слідчим являє собою розробку певних прогнозних варіантів, які складаються з певних послідовних етапів - стадій. Тому позитивний результат розслідування залежить від того, наскільки прогнозування буде точним і своєчасним, а також наскільки буде відповідати завданням, які стоять перед слідчим.

Для того, щоб ефективність прогнозування була максимально високою, слідчому слід дотримуватися всіх стадій прогнозування. Враховуючи важливість зазначеного, як для теорії так і для практики, логічною є численна кількість наукових праць з приводу чіткого визначення стадій і функцій криміналістичного прогнозування.

Так, цією проблематикою займалися О. М. Цільмак [1], І. В. Бестужев-Лада [2], В. П. Горбатенко [3], М. В. Савельєва та А. Б. Смушкін [4], В. А. Журавель [5] та ін. Але зазначимо, що незважаючи на велику кількість напрацювань, питання з приводу стадій і функцій кримі-

налістичного прогнозування залишається дискусійним.

Підтверджує це, наприклад, І. В. Бестужев-Лада, який називає в різних джерелах від 7 до 12 стадій соціального прогнозування. Серед основних він виділяє передпрогнозу орієнтацію, побудову базової (вихідної) моделі об'єкта прогнозування, формування системи показників прогнозного фону, експлораторну розробку, нормативну розробку, верифікацію одержаних прогнозних даних і генерацію рекомендацій по оптимізації цільових, програмних, планових, проектних та інших рішень у сфері управління [2].

У сфері політики В. П. Горбатенко процес здійснення прогнозів розділяє на 10 етапів, а саме: 1) розробка програми дослідження; 2) побудова вихідної (базової) моделі прогнозованого об'єкта; 3) збір контексту прогнозування; 4) побудова передмодельних сценаріїв; 5) створення серії гіпотетичних пошукових моделей; 6) побудова серії гіпотетичних нормативних моделей; 7) оцінка достовірності, точності й обґрунтованості прогнозу; 8) вироблення рекомендацій для рішень у сфері управління; 9) експертиза підготовленого прогнозу й рекомендацій та їх доробка з урахуванням обговорення, здача їх замовнику; 10) співставлення матеріалів розробленого прогнозу з новими даними прогнозного контексту й започаткування нового циклу досліджень [3].

Так, алгоритм криміналістичного прогнозування, що складається з етапів і операцій з урахуванням типового алгоритму прогнозування містить:

1-й етап: передпрогнозна орієнтація:

1.1. Збір і аналіз вихідної інформації про слідчу ситуацію та учасників майбутнього слідчої дії.

1.2. Визначення предмета прогнозування: епізоду зустрічі з учасником слідчої дії, кульмінації спілкування, процесів розвитку дії й т. д.

1.3. Конструювання робочих версій поведінки учасника майбутнього слідчої дії.

2-й етап: побудова вихідної і гіпотетичної моделей прогнозованого об'єкта (явища):

2.1. Побудова вихідної моделі поведінки учасника майбутнього слідчої дії, визначення варіантів його поведінки.

2.2. Збір даних прогнозного фону, тобто використання результатів багатofакторного аналізу кожного з вихідних компонентів слідчої дії з позицій їх впливу на розвиток прогнозованої ситуації.

2.3. Побудова гіпотетичної моделі прогнозованого явища, наприклад, поведінки певної особи з конкретизацією мінімального, максимального і найімовірнішого варіантів поведінки з урахуванням системи його захисту, протидії та інших факторів.

© І. О. Теслюк, 2015